

Ρ) ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Το Καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ απονέμει στο σύστημα ένα σημαντικό ρόλο. Τα άρθρα 3.1 και 22 ορίζουν ότι το ΕΣΚΤ θα προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών και ότι η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μπορούν να παρέχουν διευκολύνσεις και η ΕΚΤ να εκδίδει κανονισμούς για την εξασφάλιση αποτελεσματικών και υγιών συστημάτων συμψηφισμού και πληρωμών. Η ομάδα εργασίας για τα συστήματα πληρωμών διεκπεραίωσε ένα σημαντικό έργο.

Ρ1) ΤΑ ΔΕΚΑ ΕΛΑΧΙΣΤΑ ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Το Σεπτέμβριο του 1993 το ΕΝΙ παρουσίασε τα συμπεράσματά του για τις αρχές που πρέπει να διέπουν τα εθνικά συστήματα πληρωμών. Το Μάρτιο του 1996 εξέδωσε νέο τεύχος με τίτλο "εξελίξεις στα συστήματα πληρωμών της Ε.Ε. το 1995" στο οποίο σημειώνεται η πρόοδος προς τη συμμόρφωση με τα ελάχιστα κοινά χαρακτηριστικά ή (όπως διαφορετικά αποκαλούνται) με τον κατάλογο των δέκα αρχών. Το Μάρτιο του 1997 εξέδωσε νέο τεύχος που καταγράφει τις τελευταίες εξελίξεις.

1. Κατά κανόνα μόνο τράπεζες και πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να συμμετέχουν άμεσα στα Διατραπεζικά Συστήματα Μεταφοράς Κεφαλαίων (ΔΣΜΚ). Εξαιρετικά οι κεντρικές τράπεζες έχουν την ευχέρεια να χορηγούν εγκρίσεις και σε άλλα ιδρύματα με την προϋπόθεση ότι έχουν υψηλό δείκτη φερεγγυότητας και εποπτεύονται από τις αρμόδιες αρχές.

2. Δεν θα υπάρχουν διακρίσεις μεταξύ εγχωρίων Π.Ι. και πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν λάβει άδεια λειτουργίας σε άλλα κράτη της Ε.Ε. για τη συμμετοχή τους στα ΔΣΜΚ. Υπάρχουν στην Ε.Ε. 269 Υποκαταστήματα ξένων Π.Ι. που συμμετέχουν άμεσα σε ΔΣΜΚ. Από αυτά 155 ανήκουν σε Π.Ι. της Ε.Ε. και 114 σε Π.Ι. τρίτων κρατών. Τα εγχώρια συστήματα με τις περισσότερες ξένες συμμετοχές είναι της Ισπανίας (46), της Γερμανίας (39), της Ιταλίας (26) και της Ελλάδας (20).

Η εξ αποστάσεως πρόσβαση (remote access) δεν είναι η συνήθης μέθοδος πρόσβασης σε ένα ΔΣΜΚ. Ωστόσο, αρκετές κεντρικές τράπεζες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήδη δέχτηκαν αιτήσεις από ξένα πιστωτικά ιδρύματα προκειμένου να τους επιτραπεί η συμμετοχή. Τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε ένα ΔΣΜΚ αν και το δικαίωμα αυτό δεν είναι αυτόματο. Οι κεντρικές τράπεζες της Ε.Ε. θέτουν συνήθως ορισμένες προϋποθέσεις για να αποδεχτούν τέτοιες αιτήσεις :

- εάν ισχύει η αρχή της αμοιβαιότητας, δηλαδή οι αρχές της χώρας όπου έχει την έδρα της το πιστωτικό ίδρυμα εφαρμόζει την ίδια πολιτική των μη διακρίσεων για τα Π.Ι. του κράτους της κεντρικής τράπεζας που ζητούν έγκριση για εξ αποστάσεως πρόσβαση,
- με βάση πάλι την ίδια αρχή οι εθνικές κεντρικές τράπεζες παρέχουν ευκολίες διακανονισμού με το άνοιγμα τρεχουσών λογαριασμών σε αυτές και χορηγούν πιστώσεις εντός της ημέρας (intraday credit facilities) υπό τον όρο ότι οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται οι συμμετέχοντες εξ αποστάσεως δεν θα είναι μεγαλύτεροι από τους κινδύνους που σχετίζονται με τους εγχώριους φορείς που συμμετέχουν στα Διατραπεζικά Συστήματα Μεταφοράς Κεφαλαίων.

3. Τα κριτήρια εισόδου στα ΔΣΜΚ θα είναι καταγεγραμμένα σε δημόσιο έγγραφο (αρχή της διαφάνειας). Σήμερα όλα τα εθνικά ΔΣΜΚ πληρούν την αρχή αυτή. Αν και τα καταγεγραμμένα κριτήρια διαφέρουν από χώρα σε χώρα τα περισσότερα είναι κοινά. Τα συνηθέστερα είναι τα εξής:

- ελάχιστος αριθμός στοιχείων ή αναλογία αντιπροσωπευτική της χρηματοοικονομικής θέσης,
- ελάχιστος αριθμός συναλλαγών,
- πληρωμή τέλους εγγραφής,
- έγκριση εισόδου από τον κύριο του συστήματος ή τον άμεσα συμμετέχοντα,
- έγκριση από την εθνική κεντρική τράπεζα,
- συμμόρφωση με τεχνικές προδιαγραφές.

Το Δεκέμβριο του 1996 το Συμβούλιο του ΕΝΙ συμφώνησε ότι το δικαίωμα της εξ αποστάσεως πρόσβασης σε ΔΣΜΚ και σε μηχανισμούς λογαριασμών κεντρικών τραπεζών θα εξακολουθεί να παρέχεται χωρίς διακρίσεις κατά το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ για όλα τα ΔΣΜΚ της Ε.Ε. και για όλους τους φορείς της Ε.Ε. που υποβάλλουν αίτημα.

4. Κάθε κράτος μέλος θα πρέπει να έχει ένα σύστημα ακαθαρίστων διακανονισμών μεγάλων πληρωμών σε πραγματικό χρόνο (Real-Time Gross Settlement system, RTGS).

Στη Δανία, Σουηδία και Φινλανδία συστήματα RTGS λειτουργούν από το 1997. Στη Γερμανία ειδικό RTGS, που χρησιμοποιεί το SWIFT για τη μετάδοση των δεδομένων, λειτουργεί από το Μάιο του 1995. Στην Αυστρία, Ιταλία και Κάτω Χώρες ήδη λειτουργούσαν, ανασχεδιάστηκαν και βελτιώθηκαν. Στην Πορτογαλία το σύστημα λειτουργεί από τις 5/3/1996. Νέα συστήματα RTGS τέθηκαν το 1998 σε λειτουργία στο Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο και τις Κάτω Χώρες. Στη Γαλλία, Ιρλανδία και Ισπανία λειτούργησαν στο τέλος του 1996. Στην Ελλάδα το σύστημα ΕΥΡΩ-ΕΡΜΗΣ λειτούργησε την 4/1/1999. Στα υπόλοιπα κράτη της Ε.Ε. λειτούργησαν το 1998.

5. Τα συστήματα καθαρού διακανονισμού μεγάλων ποσών (large value net settlement systems), μπορούν να συνεχίσουν να λειτουργούν παράλληλα με τα RTGS με τις ακόλουθες προϋποθέσεις α) ο διακανονισμός των πληρωμών να γίνεται σε τρεχούμενους λογαριασμούς που τηρούνται στην κεντρική τράπεζα β) να πληρούν τα στάνταρ φερεγγυότητας της Έκθεσης Λαμφαλούσι για τα συστήματα καθαρού διακανονισμού και γ) ο διακανονισμός να γίνεται την ίδια ημέρα που γίνεται η ανταλλαγή των οργάνων πληρωμής. Στο Λουξεμβούργο το σύστημα LIPS-net ανταποκρίνεται πλήρως στις ανωτέρω προϋποθέσεις. Σε 6 κράτη (Βέλγιο, Δανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο) καθαρά συστήματα διακανονισμού δεν υπάρχουν. Σε τρία κράτη (Ελλάδα, Κάτω Χώρες και Ιταλία) υπάρχουν αλλά πρόκειται να καταργηθούν. Σε δύο κράτη (Γερμανία και όπως αναφέρθηκε το Λουξεμβούργο) οι κεντρικές τράπεζες θεωρούν ότι πληρούν τα στάνταρ φερεγγυότητας Λαμφαλούσι. Τρία συστήματα (Ισπανία, Φινλανδία και το Euro Clearing and Settlement System) πληρούν ήδη τα πρότυπα Λαμφαλούσι. Στη Γαλλία το σύστημα SAGITTAIRE έκλεισε αλλά το σύστημα SNP που το διαδέχτηκε πληρούσε τα ανωτέρω πρότυπα.

6. Οι κεντρικές τράπεζες, στο πλαίσιο των καθηκόντων τους της εποπτείας των συστημάτων πληρωμών, αξιολογούν το βαθμό και τη φύση του κινδύνου διακανονισμού σε όλα τα λοιπά ΔΣΜΚ που δεν καλύπτονται από τις υπ' αριθ. 4 και 5 αρχές. Πρόκειται κύρια για τα συστήματα διακανονισμών μικρών πληρωμών (retail payments).

Οι κεντρικές τράπεζες πρέπει πρώτιστα να ενδιαφερθούν για τη χρηματοδοτική αξιοπιστία των ανωτέρω συστημάτων και την αποτροπή κινδύνων που μπορούν να αποσταθεροποιήσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Κατά κανόνα, βέβαια, τα συστήματα μικρών πληρωμών λόγω του μικρού σε αξία όγκου συναλλαγών που διακανονίζουν δεν ενέχουν μεγάλους κινδύνους. Όμως για την αποτροπή κάθε ενδεχόμενου οι κεντρικές τράπεζες είτε χειρίζονται τα συστήματα, είτε απλά συμμετέχουν σαν μέτοχοι, ή τα εποπτεύουν.

Μέχρι τώρα, δεν εφαρμόζονται ειδικά συστήματα μέτρησης του κινδύνου σε έξι χώρες : Ελλάδα (ΔΙΑΣ), Βέλγιο (CEC), Ισπανία (SNCE), Πορτογαλία (Retail System), Σουηδία (Bank Giro Centre) και Ηνωμένο Βασίλειο (BACS, The Cheque Clearing and the Credit Clearing). Οι κεντρικές τράπεζες σε πέντε χώρες συζητούν με την τραπεζική κοινότητα τα ειδικότερα χαρακτηριστικά των ανωτέρω συστημάτων και τη μέτρηση των πιθανών κινδύνων : Δανία (DN Retail System), Γερμανία (MAOBE and DTA interbank procedures/network), Γαλλία (SIT), Φινλανδία (PMJ) και Κάτω Χώρες (COS).

7. Η **νομική βάση** των εγχωρίων συστημάτων πληρωμών πρέπει να είναι σαφής και δεσμευτική. Κρίσιμες διαφορές μεταξύ των εγχωρίων νομικών συστημάτων πρέπει να αναλυθούν και, στο μέτρο του δυνατού, να μειωθούν ή εξαιρεθούν. Σαν πρώτο βήμα οι κεντρικές τράπεζες της Ε.Ε. οφείλουν να πιέσουν για την αλλαγή ορισμένων διατάξεων της εθνικής πτωχευτικής νομοθεσίας, όπως για παράδειγμα της ρήτρας μηδενικής ώρας (zero-hour clause). Εάν τέτοια ρήτρα προβλέπεται στο πτωχευτικό δίκαιο, αυτό σημαίνει ότι η κήρυξη της πτώχευσης αναδράμει στις 0.00 π.μ. της ημέρας που το δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση. Η αναδρομικότητα μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα αξιοπιστίας των συστημάτων πληρωμών, διότι πολλοί διακανονισμοί που αφορούν τον πτωχεύσαντα ανακαλούνται. Για το λόγο αυτό οι εθνικές κεντρικές τράπεζες πρέπει να ζητήσουν από τις κυβερνήσεις των κρατών τους η ανωτέρω αναδρομικότητα να μην έχει ισχύ για τα συστήματα διακανονισμών. Ρήτρες μηδενικής ώρας υπήρχαν στην Αυστρία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, στις Κάτω Χώρες και στην Ελλάδα και ήδη καταργήθηκαν.

Ένα άλλο πρόβλημα νομικής φύσης είναι η δεσμευτικότητα της εκτέλεσης των διμερών και των πολυμερών καθαρών διακανονισμών. Στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. υπάρχουν νομικές διατάξεις που απαντούν θετικά στο ζήτημα αυτό. Στην Ισπανία όμως, για παράδειγμα, ο δικαστής έχει το δικαίωμα να ανακαλέσει μερικούς διακανονισμούς. Πάντως καταβλήθηκε προσπάθεια σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. ώστε να υπάρξει συμμόρφωση με την υπ' αριθ. 7 αρχή.

Πρωτοβουλίες για να μειωθεί ο συστηματικός κίνδυνος έχει αναλάβει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

α) Στις 30/5/96 υιοθέτησε Οδηγία για το αμετάκλητο του διακανονισμού και την εγγυοδοτική ασφάλεια. Η πρόταση θέτει ένα νομικό πλαίσιο για εκείνα τα συστήματα που στοχεύουν στη μείωση του συστηματικού κινδύνου. Προβλέπονται τα εξής :

α1) τα καθαρά, διμερή ή πολυμερή συστήματα διακανονισμού πρέπει να κατοχυρώνονται με νόμο και να δεσμεύουν τα τρίτα μέρη,

α2) οι κανόνες των συστημάτων πρέπει να ορίζουν το σημείο στο οποίο η εντολή μεταφοράς καθίσταται αμετάκλητη,

α3) οι κανόνες που δίνουν αναδρομική ισχύ σε περίπτωση πτώχευσης ή παύσης πληρωμών (zero - hour clause) καταργούνται,

α4) το αναξιόχρεο ενός συμμετόχου συνεχίζει να ρυθμίζεται από το εθνικό πτωχευτικό δίκαιο. Μία εξαίρεση

προβλέπεται για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμμετοχή στο σύστημα. Αυτές διέπονται από το πτωχευτικό δίκαιο το οποίο έχουν επιλέξει σαν εφαρμοστέο οι συμμετέχοντες,

α5) η εγγύηση που παρέχεται στο σύστημα, σε περίπτωση αδυναμίας πληρωμής, δεν επηρεάζεται από τις διατάξεις του πτωχευτικού δικαίου, αλλά πρέπει να χρησιμοποιείται άμεσα για τις ανάγκες των πληρωμών.

β) Στο άρθρο 11 παρ. Ε του Νόμου 2548/19-12-97 (ρυθμίσεις για την Τράπεζα της Ελλάδος) ορίζεται ότι η πτώχευση μέλους των συστημάτων πληρωμών και εκκαθάρισης συναλλαγών που οργανώνει και διαχειρίζεται η Τ.Ε. ή συναλλασσομένου μέσω αυτών δεν θίγει το κύρος συντελεσθέντος συμψηφισμού, διακανονισμού ή εκκαθάρισης μέσω των συστημάτων, ούτε την παροχή ασφαλειών από τα μέλη των συστημάτων, ούτε έχει αναδρομικά αποτελέσματα επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μελών των συστημάτων ή των συναλλασσομένων μέσω αυτών ως προς τις συναλλαγές μέσω των συστημάτων, εφόσον η συναλλαγή έλαβε χώρα πριν η Τ.Ε. λάβει νόμιμα γνώση της πτώχευσης.

Δηλαδή η κήρυξη της πτώχευσης δεν έχει πλέον αναδρομικά αποτελέσματα από τη 12η νυκτερινή της ημέρας που το δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση, άρα δεν ανατρέπει τους διακανονισμούς. Τα αποτελέσματα της πτώχευσης ενεργοποιούνται όσον αφορά τους συμψηφισμούς, διακανονισμούς ή εκκαθαρίσεις που συνδέονται με συστήματα πληρωμών από τη στιγμή που θα κοινοποιηθεί στην Τράπεζα της Ελλάδος η απόφαση για την κήρυξη της πτώχευσης. Από τη στιγμή αυτή η Τ.Ε. οφείλει να δώσει εντολή να μην εκτελούνται πλέον διακανονισμοί μέσω του συστήματος που σαν αντισυμβαλλόμενο έχουν πτωχεύσαντα άμεσο ή έμμεσο μέλος του συστήματος.

8. Συμβατά τραπεζικά πρότυπα και αποτελεσματικοί δίαυλοι επικοινωνίας μεταξύ των συστημάτων πληρωμών της Ε.Ε. είναι επιθυμητοί και θα βοηθήσουν τη διαδικασία των διακανονισμών πληρωμής στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς και πολύ περισσότερο της ΟΝΕ. Οι κεντρικές τράπεζες θα υποστηρίξουν και θα συμμετέχουν στις προσπάθειες της τραπεζικής κοινότητας για την επίτευξη των στόχων αυτών.

Οι πιο σημαντικές διεθνείς οργανώσεις προτύπων, συμπεριλαμβανομένων και αυτών των συστημάτων πληρωμών είναι : α) η Διεθνής Οργάνωση Προτύπων (International Standardisation Organisation, ISO), β) η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Προτύπων (Comité Européen de Normalisation, CEN), γ) η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Τραπεζικά Πρότυπα (European Committee for Banking Standards, ECBS). Επιπρόσθετα ορισμένα πρότυπα καθορίζονται από προμηθευτές μεγάλων συστημάτων πληρωμών όπως το SWIFT, η Europay, η MasterCard και η Visa.

Η ECBS έχει προωθήσει α) το Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Πρότυπο για τις Μεταφορές Πιστώσεων (EBS 200). Η τελευταία έκδοση του προτύπου αυτού είναι ένα πλαίσιο που εφαρμόζεται για τις διασυνοριακές πληρωμές και τις μεταφορές πιστώσεων ενώ περιλαμβάνει τις διαδικασίες απόρριψης της κοινοποίησης, έρευνας και απάντησης, β) την ευρωπαϊκή εφαρμογή του Διεθνούς Αριθμού Τραπεζικού Λογαριασμού (IBAN).

Το SWIFT έχει ήδη εφαρμόσει το μήνυμα MT 102 για τις πολλαπλές μεταφορές και το μήνυμα MT 103 για τις ενιαίες μεταφορές.

Το ENI και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες καθόρισαν τις λεπτομερείς προδιαγραφές του Interlinking που αποτελεί το διασυνοριακό τμήμα του συστήματος TARGET. Μεταξύ άλλων είχαν συμφωνηθεί τα εξής :

- Η χρήση της μεταφοράς της εντολής του πελάτη (MT 100) και της μεταφοράς της εντολής του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος (MT 202) μέσω μηνυμάτων του SWIFT προκειμένου να εξασφαλισθεί η μεταφορά πληροφόρησης μεταξύ των κεντρικών τραπεζών της Ε.Ε.
- Ο Τραπεζικός Κωδικός Αναγνώρισης είναι υποχρεωτικός για όλα τα μηνύματα του συστήματος διασύνδεσης. Ένα διάστημα, όμως έχει κρατηθεί για το Διεθνή Αριθμό Τραπεζικού Λογαριασμού, ώστε να γίνει χρήση αυτού αμέσως μόλις υπάρξει συμφωνία στα πλαίσια της Τραπεζικής Κοινότητας.
- Ο σχεδιασμός του συστήματος διασύνδεσης είναι αρκετά προσαρμόσιμος ώστε να ανταποκριθεί σε οποιεσδήποτε μελλοντικές απαιτήσεις.

9. Η πολιτική τιμών των συστημάτων πληρωμών που ακολουθούν οι κεντρικές τράπεζες της Ε.Ε. πρέπει να αποβλέπει στην αποφυγή κάθε στρέβλωσης του ανταγωνισμού. Γενικός κανόνας πρέπει να είναι η κάλυψη όλου του κόστους (**full cost principle**).

Το τιμολόγιο για τις διασυνοριακές πληρωμές ορίσθηκε από την ΕΚΤ. Για συναλλαγές σε εθνικό επίπεδο η προμήθεια καθορίζεται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες πάντα όμως στα πλαίσια της αρχής της πλήρους κάλυψης του κόστους.

- Τα **ωράρια λειτουργίας** των μεγαλύτερων διατραπεζικών συστημάτων μεταφοράς κεφαλαίων και ιδιαίτερα αυτών των μεγάλων ποσών (RTGS systems) πρέπει να διευκολύνουν τις διασυνοριακές πληρωμές και τους μηχανισμούς παράδοσης έναντι πληρωμής (delivery-versus-payment). Οι διαφορές οφείλονται α) στη διαφορά

ώρας μεταξύ των διαφόρων γεωγραφικών περιοχών, β) στα διαφορετικά κατά χώρα ωράρια τραπεζικών συναλλαγών και γ) στη διαφορετική ώρα που έχουν ορίσει οι εθνικές κεντρικές τράπεζες για τη διεξαγωγή της πρώτης και δεύτερης φάσης του διακανονισμού. Στόχος είναι ο συντονισμός των ωραρίων ώστε να πραγματοποιούνται ομαλά οι διακανονισμοί των διασυνοριακών συναλλαγών.